

Ruotusotilaat
Kala- ja Pyhäjokilaaksoissa
★ 1733–1809 ★

Ilpo Kojola

Ilpo Kojola

RUOTUSOTILAAT KALA- JA PYHÄJOKILAAKSOISSA VUOSINA 1733–1809

Miehen mitan tahdon täyttää ja työtä tehdä eestä tämän maan.
En ole pelkuri. En tahdo siltä näyttää,
vaan täyttää miehen paikan aikanaan.
Miehen mitan tahdon täyttää ja tehdä hyvin, minkä vaatii maa.
On ohi sota taas. Nyt rauhaisalta näyttää.
Näin toivon, että jatkuu ainiaan.
Miehen mitan tahdon täyttää, jos vaatii rajoillemme isänmaa.
On rauhan aika taas. Työn ajalta nyt näyttää.
Näin toivon, että jatkuu ainiaan.

Sotilaspojan laulu kantaatista Tamburo Militaro
Sanat: Mikko Himanka

Copyright © Ilpo Kojola

Ulkoasu ja taitto: Ilpo Kojola

Kustantajat: Kalajokilaakson Kotiseutuliitto ry ja Pyhäjokialueen Kotiseutuliitto ry

Painopaikka: Lönnberg Painot Oy, Ylivieska 2015

ISBN: 978-952-93-6069-7

Kansikuva: Krigsarkivet KrA Uniformsplanschier VIII 2. M. Adlercreuzin maalaus: suomalaisia sotilaita. Pohjanmaan rykmentin sotilas etukannessa keskellä.

Kannen selän lippu: Krigsarkivet KrA/0418/001/118. Tämä komppanialipun malli otettiin käyttöön vuonna 1686. Malli oli käytössä 1700-luvun puoliväliin, Pohjanmaan rykmentillä ilmeisesti Suomen sotaan saakka.

Etusisäkannen kartta: Krigsarkivet KrA/0409/003/009. Maanmittari L.H. Uhlbrandtin piirtämä Oulun läänin kartta (osa kartasta), jonka Carl Er. Enargrius on kopioinut pienempään mitta-kaavaan vuonna 1795.

Takasisäkannen kartta: Maanmittauslaitos MH 135/-. Maanmittari Carl Holmlundin laatima kartta Haapaveden Haapajärven kylästä vuosilta 1760–1770 (osa kartasta). Karttaan on merkitty sotilastorpat tekstillä ”Knekte Torpp” tai ”Säldate Torpp”.

Valokuvat ja piirrookset: Ilpo Kojola, ellei muuta ole mainittu.

Alkusanat

Sukututkija törmää ennemmin tai myöhemmin Ruotsin vallan aikaisiin ruotusotilaisiin – niin minäkin. Tiesin, että sotilasrullissa on tietoja sotilaista, mutta ne tuntuivat perin hankalilta, enkä tiennyt mistä aloittaa. Avattuani ensimmäiset sotilasrullat Oulun maakunta-arkistossa 90-luvun lopulla totesin pelkoni aiheelliseksi: rullat itsessään olivat selkeitä ja teksti helppolukuista, mutta rullat olivat mikrofilmeillä ja eri rullasarjoissa vailla mitään järjestystä.

Sotilasrullia on erilaisia rekryointirullista pääkatselmusrulliin ja ”päästörulliin”. Joskus niitä on syntynyt useita vuodessa, joskus rullien väliä voi olla useita vuosia. Jokaisesta yksittäisestä rullasta voi löytää johonkin sotilaaseen liittyvän yksityiskohdan, mitä ei ole muissa rullissa. Saadakseen kokoon kaikki mahdolliset tiedonmurut yhdestä sotilaasta on käytävä läpi kaikki sotilasrullat.

Päädyn keräämään samalla kertaan tiedot kaikista sotilaista Kala- ja Pyhäjokilaaksojen alueelta. Tämän jälkeen ryhmittelin tiedot ruoduittain aikajärjestyksessä, joten sain kerättyä yksittäisten sotilaiden tiedot peräkkäin. Nämä liki tuhannen miehen tiedot 142 ruodusta 76 vuoden ajalta ovat olleet netissä kotisivuillani jo 2000-luvun alusta.

Mistä sotilaat tulivat? Keitä he olivat? Miten he elivät? Mitä heille tapahtui sotilaspalveluksen jälkeen? Kysymyksiä kumpusi sitä mukaan, kun pääsin sotilasrullista jyvälle. Kirkonkirjoista ja muista asiakirjalähteistä etsin lisätietoja ruotusotilaista ja heidän perheistään. Tuli myös tarve selvittää tarkemmin, missä miehet taistelivat ja miten he elivät, joten myös historia vei mukanaan. Internetin digitaaliset alkuperäisaineistot mahdollistivat tehokkaan työskentelyn maantieteellisesti laajalla alueella, mikä ei aiemmin olisi onnistunut. Onneksi en aloittanut kirjan työstöä aiemmin!

Alun perin en suunnitellut kirjan julkaisemista – ajatus kirjasta kypsyi pikku hiljaa. Kiitänkin vastaavan opuksen Kajaaniin Pataljoonasta kirjoittanutta Hannu Romppaista kirja-kipinän syöttämisestä. Ruotusotilaiden tutkijat Väinö Holopainen ja Jouko Narkilahti tarjosivat hyvää vertaistukea ja sparrausta, samoin Jarmo Pylkkönen korvaamatonta apua julkaisutekniikassa ja kirjan painokuntoon laitossa. Lämpimät kiitokset myös Oulun maakunta-arkistolle ja sen avuliaalle henkilökunnalle, sillä ilman arkiston ”paperiaineistoja” ja mikrofilmirullia tämä työ ei olisi lähtenyt edes käyntiin. Eikä työ olisi saanut näin korkealaatuista painoasua ilman kirjan kustantajia Kalajokilaakson ja Pyhäjokialueen Kotiseutuliittoja. Suurimmat kiitokseni kuuluvat tietenkin perheelleni, joka on sietänyt ”umpikuuroa”, ruutua tuijottavaa perheenjäsentä vuodesta toiseen.

Oulussa 6.9.2015

Ilpo Kojola

Sisällysluettelo

Alkusanat	3
Sisällysluettelo	4
Johdanto.....	6
Ohjeita lukijalle	7
1. Ruotujakolaitos	LINKKI
1.1. Taustaa	
1.2. Knekte kontrakt, sopimus Kruunun ja maakunnan välillä	
1.3. Rykmentin organisaatio	
1.4. Vuoden 1733 ruotujako Pohjanmaalla	
1.5. Sotilastorpat.....	
1.6. Sotilasasut	
1.7. Ruotusotilaan aseet ja varusteet (monteringen).....	
1.8. Ruotusotilaan rekrytointi.....	
1.9. Varamiehet.....	
1.10. Sotilasnimet	
1.11. Katselmukset, koulutus.....	
1.12. Taisteluryhmitys ja taktiikka.....	
1.13. Kurinpito	
1.14. Ruotusotilaat osana yhteisöä.....	
1.15. Väliaikaisia joukko-osastoja.....	
1.16. Vuoden 1804 ruotujako	
1.17. Ruotujakolaitoksen purkaminen vuonna 1810.....	
1.18. Ruotusotilaiden eläkejärjestelyt.....	
1.19. Arvioita ruotujakolaitoksen toimivuudesta.....	
2. Pohjanmaan Rykmentti ulkona maakunnasta	LINKKI
2.1. Varusväkenä itärajalla 1723–1734.....	
2.2. Hattujen sota 1741–1743.....	
2.3. Sotavalmiuden nosto Ruotsissa 1743–1744.....	
2.4. Linnoitustöissä 1748–1751 ja 1753–1756.....	

2.5.	Pommerin sota 1757–1762.....	
2.6.	Linnoitustöissä 1763.....	
2.7.	Itärajan sulkeminen ja Kustaa III:n vallankaappaus 1772–1773.....	
2.8.	Linnoitustöissä 1777–1788.....	
2.9.	Kustaa III:n sota 1788–1790.....	
2.10.	Linnoitustöissä 1793–1796.....	
2.11.	Sotavalmiuden nosto 1796.....	
2.12.	Suomen sota 1808–1809.....	
3.	Päällystö ja sotilasvirkatalot.....	LINKKI
3.1.	Lohtajan komppania, myöh. 2.majurin komppanian,.....	
3.2.	Pyhäjoen komppania.....	
4.	Katselmuskirjurit ja rumpalit.....	LINKKI
4.1.	Lohtajan komppanian, Kalajokilaakso.....	
4.2.	Pyhäjoen komppanian.....	
5.	Ruotusotilaat.....	LINKKI
5.1.	Lohtajan komppania, Kalajokilaakson ruodut #128–150.....	
5.2.	Pyhäjoen komppania, Kalajokilaakson ruodut #1–#58.....	
5.3.	Pyhäjoen komppania, Pyhäjokilaakson ruodut #59–#119.....	
	Liite 1, Sotilasarvot.....	LINKKI
	Liite 2, Oulun kevyt jalkaväkirykmentti vuonna 1790.....	LINKKI
	Liite 3, Suomen sotaan nimetty nostoväki.....	LINKKI
	Henkilöhakemisto.....	
	Lähteet.....	LINKKI
	Viitteet.....	

Johdanto

1700-luku on mielenkiintoinen ajanjakso Ruotsi-Suomen ja Pohjanmaan historiassa: Ruotsin suurvalta-asema päättyy, sotia käydään Suomen maaperällä, ruotujakolaitos ulotetaan Pohjanmaalle, jokilaaksojen latvaosien asuttaminen etenee voimakkaasti. 1700-luvulla alkanut kehityskulku johtaa vääjäämättä siihen, että Suomi revitään irti Ruotsista ja liitetään arkkiviholliseensa Venäjään vuonna 1809. Toisaalta 1700-luvun tapahtumat vaikuttavat myös siihen, että Suomi saa autonomian ja aikaa myöten myös itsenäisyyden.

Lähtökohtani tutkimusalueen rajaamisessa ovat itsekkäät: alue kiinnostaa omien sukujuureni takia. Rajaan alueen maantieteellisesti vanhojen Kalajoen ja Pyhäjoen emäseurakuntien mukaan ja jätän huomiotta viime vuosina tapahtuneet pitäjien ja seurakuntien yhdistymiset. Näin mukaan tulee Lohtajan komppaniasta 23 ruotua ja Pyhäjoen komppaniasta 119 ruotua. Lähdeaineistojen osalta selvitysalue ulottuu Kokkolasta Ouluun ja Iisalmeen, osin koko Suomeen ja Ruotsin puolelle. Ajallisesti rajaan selvityksen sotilaisiin, jotka olivat palveluksessa vuosina 1733–1809. Ajanjakso kattaa vuodet ruotujakolaitoksen käyttöönotosta Pohjanmaalla Suomen sodan ja Ruotsin vallan päättymiseen. Monien sotilaiden myöhempiä vaiheita selvitän pitkälle 1800-luvulle asti.

Yritän piirtää kustakin sotilaasta, hänen elämästään, sotilaspalveluksestaan ja perheestään mahdollisimman tarkan kuvan. Alun historiaosion tarkoituksena on tarjota raamit näille kuville. Alueen ja otoksen laajuus mahdollistavat sen, että sotilaiden kuvat eivät olekaan yksittäisiä otoksia, vaan ne nivoutuvat toisiinsa muodostaen erilaisia perhe-/sukualbumia ja kertovat erilaisia tarinoita tuon ajan tapahtumista.

Sotilasrullat ja muut armeijan alkuperäislähteet antavat hyvän lähtökohdan kunkin sotilaan sotilaspalveluksen selvittämiseksi. Tietojen yhdistäminen kirjallisuudesta saatavaan yleiseen tilannekuvaan tarjoaa mahdollisuuden syventää yksittäisen miehen vaiheita.

Kirkonkirjojen avulla selvitän sotilaiden vanhemmat, perheet ja sukulaisuussuhteet. Selvitysalueeseen kuuluu 14 tuolloista seurakuntaa, joiden rippikirjat ja historiakirjat, eli syntyneiden, vihittyjen ja haudattujen luettelot, antavat hyvän lähtökohdan. Kirkontilit jnutarjoavat mielenkiintoisia yksityiskohtia: tileihin on kirjattu erilaiset seurakunnalle suoritetut maksut ja lahjoitukset sekä kirkonköyhille maksetut avustukset. Tileihin on kirjattu mm. maksut kotivihkimisestä, vihkijuhlan yhteydessä tehdyt ”lasarettikeräykset”, lapsenteon jälkeen äidin ”kirkottamisen” yhteydessä annetut lahjoitukset, hautauksen yhteydessä maksetut multarahat, maksut kirkon lattian alle hautaamisesta.

Perukirjakortisto, kruununtiloja koskevista asiakirjat, Suomen Asutuksen Yleisluettelo (SAY), henkikirjat, kirjallisuus, jopa vanhat sanomalehdet ja kartat tarjoavat mielenkiintoisia täydennyksiä ja yksityiskohtia. Kuten olettaa saattaa, työ on tasapainoilua työmäärän ja aineiston laajuuden välillä. Esimerkiksi sotilastorppien tarkan sijainnin määrittäminen jää tämän selvityksen ulkopuolelle. Vanhoista kartoista voi joidenkin torppien sijainnin selvittää melko luotettavasti ja perimätietoakin vielä löytyy. Toisaalta torppien sijaintikartat kasvattaisivat kirjan sivumäärää melkoisesti.

Sukutukijoille kirja toimii eräänlaisena hakuteoksena. Sotilaiden lapset ja lastenlapset helpottanevat kiinnekohtien löytämisessä. Toivon, että kirja tarjoaa muillekin lukijoille mielenkiintoisia lukukokemuksia ja yksityiskohtia esi-isiemme elämästä 200–300 vuotta sitten.

Tämä opus ei ole virheetön eikä viimeinen totuus aiheesta: päivitettävää riittää varmasti heti, kun kirja on saatu painosta, ellei jo ennen sitä! Toivottavasti kuitenkin enemmän lisäyksiä kuin korjauksia. Kehotankin lukijaa aina tarkistamaan tiedot alkuperäislähteistä, kuten sukututkimuksen kultainen sääntö ohjeistaa.

Otan mielelläni vastaan mahdollisia korjauksia ja täydennyksiä kirjan tietoihin. Palautteen voi lähettää kotisivuiltani löytyvän palautepostin kautta. Julkaisen myöhemmin myös kirjaan liittyvät korjaukset ja lisäykset kotisivuiltani osoitteessa: <http://www.ilpoko.net/>.

Ohjeita lukijalle

Käytettyjä lyhenteitä:

ent./e.	entinen	OMA	Oulun Maakunta-arkisto
haud.	haudattu	RK	rippikirja
k.	kuollut	s.	syntynyt
KA	Kansallisarkisto	SAY	Suomen Asutuksen Yleisluettelo
kts.	katso	SSHY	Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry
kuoll.synt.	kuolleena syntynyt	v.	vuosi
No	Numero	#	numero

Lukuohjeita/huomioita kirjan käyttäjälle:

- Ruotusotilasluettelot on kirjattu komppanioittain, pitäjittäin ja ruoduittain numerojärjestyksessä. Ruodun sotilaat on kirjattu aikajärjestyksessä palvelusajankohdan mukaan. Ruodun alussa on lyhyesti esitelty sotilastorpan sijainti, ruotutalolliset sekä tietoja sotilastorpan katselmuksista.
- Kunkin sotilaan kohdalla on aluksi sotilasrullista saadut tiedot harmaalla pohjalla ja sen jälkeen kirkonkirjoista ja muista siviililähteistä saadut tiedot. Sotilaan siviilitiedot on esitetty vain kerran, vaikka sotilas saattoi palvella useammassa ruodussa. Joskus sotilasrullien tiedot ja siviilitiedot voivat poiketa toisistaan.
- Sotilaiden erottamiselle (*cassera*)/eroamiselle (*afskeda/få afskied*) on omat terminsä, mutta niiden käyttö on jossakin määrin epäjohdonmukaista. Näitä ei ole eritelty, mutta usein asiayhteydestä voi päätellä kummasta oli kyse.
- Henkilöiden, talojen ja paikannimet on pyritty esittämään siinä muodossaan kuin ne alkuperäisissä asiakirjoissa ovat, eli niitä ei ole käännetty suomeksi tai normeerattu. Usein samasta nimestä on esitetty useampikin kirjoitusmuoto. Ensin on mainittu kastettujen luetteloon kirjattu nimi ja sen jälkeen mahdollisesti rippikirjassa esiintyvät versiot.
- Rippikirjojen tiedot on varmistettu historiakirjoista (kastettujen, vihittyjen, haudattujen luettelot), mikäli mahdollista. Pääosin olen käyttänyt internetin HISKI-tietokantaa, joka on kopion kopio ja sisältää myös kirjaajien tekemiä tulkintavirheitä. Tarvittaessa olen tarkistanut tiedon myös alkuperäisestä lähteestä.
- *Kursiivilla (italic)* kirjattu päivämäärä on varmistamatta historiakirjoista. Esimerkiksi syntymäpäivä on laskettu kuolinajasta iän perusteella, saatu vain rippikirjasta tai muista lähteistä, eikä tietoa ole voitu tarkistaa syntyneiden luettelosta.
- Syntymä-/kuolinajan perässä voi olla suluissa jostakin eri lähteestä, esimerkiksi rippikirjasta, saatu vaihtoehtoinen päivämäärä, joka on merkitty kursiivilla. Vrt. edellinen huomautus.
- Syntymä-/kuolinajan perässä voi olla kaksi paikkakuntaa, esim. ”Nivala/Haapajärvi”. Kirjaushetkellä Nivala kuului vielä Haapajärven kappeliseurakuntaan, mutta tietävästi perhe asui tuolloin Nivalassa.
- Lapsen syntymäajan ja -paikan perässä voi olla suluissa sen talon nimi, missä vanhemmat asuivat lapsen syntyessä. Jos tietoa ei ole merkitty, on nimi sama kuin perheellä yleisesti.
- SAY:n tiedot ovat vain viitteellisiä, eikä niistä voi tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, missä talossa sotilas vaimoineen asui. Sotilas ei maksanut henkirahaa, mutta sotilaan vaimo maksoi. Vaimon henkiraha kirjattiin jonkin lähellä sijainneen talon kohdalle.

Risto Saalastin vuonna 1980 tekemä Pohjanmaan rykmentin muistopatsas Lohtajan kirkonmäellä. Patsaassa teksti: ”Tälle Lohtajan komppanian harjoituskentälle pystytti Pohjanmaan rykmentin muistomerkkin vuonna 1980 Pohjanmaan väestö. Nykypolvi! Kunnioita uhriamme Lesnajasassa, Poltavassa, Riiassa, Napuella ja Norjan tuntureilla!”